

ОСНОВОПОЛОЖНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ДІТЕЙ

Тарасова В.В.
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри корекційної освіти та спеціальної психології
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»ХО
Харків, Україна*

Реалізація людиною своєї сутності неможлива без орієнтації у світі, адекватного знання про нього. Пізнання - складний, діалектично суперечливий процес поступового відтворення у свідомості, в сукупності образів і понять, сутність речей і процесів, включаючи саму людину і життя суспільства. Результатом пізнавальної діяльності є знання. Вони виникають, функціонують, удосконалюються в процесі активної практичної діяльності людини. Пізнавальні процеси в рамках діяльності виконують роль інструментів пізнання навколишнього світу.

Вивченням пізнавальних процесів розумово відсталих дітей займалися такі вчені, як Л. В. Занков, А. І. Ліпкіна, Є. М. Кудрявцева, І. М. Соловйов, Ж.І. Шиф, М. С. Певзнер та багато інших авторів.

У самому визначенні розумової відсталості міститься вказівка на те, що найпершою її ознакою є порушення пізнавальної діяльності. У розумово відсталій дитині спостерігається вкрай низький рівень розвитку мислення, що перш за все пояснюється нерозвиненістю основного інструменту мислення - мови. Через це він погано розуміє зміст зверненого до нього мовлення. Така дитина часто не може бути учасником ігор, не виконує звичайних доручень так як не розуміє зміст необхідних вказівок та інструкцій. Через дефекти сприйняття дитина накопичує надзвичайно убогий запас уявлень. Бідність, фрагментарність і "знебарвлення" уявлень розумово відсталих дітей описана М. М. Нудельманом. Він показує, як різноманітні об'єкти втрачають в уявленнях дітей все індивідуальне, оригінальне, уподібнюються одне одному, стають схожими. Бідність наочних і слухових уявлень, вкрай обмежений ігровий досвід, мале знайомство з предметними діями, а

найголовніше поганий розвиток мовлення позбавляють дитину тієї необхідної бази, на основі якої має розвиватися мислення.

Ж. І. Шиф та В. Г. Петрова зазначають, що мислення розумово відсталих дітей формується в умовах неповноцінного почуттєвого пізнання, мовного недорозвинення, обмеженої практичної діяльності. Отже, розумово відстала дитина виявляється невідповідною до вступу до школи. Вона дуже відрізняється від здорової дитини великою конкретністю мислення і слабкістю узагальнень. М. В. Зверева та А. І. Ліпкіна прийшли до висновку, що розумово відсталі діти, порівнюючи предмети, проявляють схильність до встановлення відмінності, не вмюючи в той же час вловити подібність. Л. В. Занков виявив, що при порівнянні предметів чи явищ розумово відсталі діти часто спираються на випадкові зовнішні ознаки, не виділяючи істотних ознак.

Основний недолік мислення розумово відсталих дітей – слабкість узагальнень - проявляється у процесі навчання у тому, що діти погано засвоюють правила і загальні поняття. Вони нерідко заучують напам'ять правила, але не розуміють їх сенсу і не знають, в яких ситуаціях ці правила можна застосувати. Тому вивчення граматики та арифметики - предметів, які найбільшою мірою потребують засвоєння правил, - визиває у розумово відсталих дітей найбільші труднощі. Складним завданням для них є також засвоєння нових загальних понять і правил, з якими вони мають справу при вивченні інших навчальних предметів.

У той же час як наукові дослідження, так і шкільний досвід свідчать про те, що учні допоміжної школи досить швидко розвиваються і кожному з розумових операцій виконують у старших класах краще, ніж у перших.

Відповідно до теорії Курта Левіна, основними причинами розумової відсталості дітей є відсталість, тугоподвижність, недифференційованість їх афективно-вольової, або, інакше кажучи, особистісної сфери. К. Левін, ґрунтуючись на даних експериментальних досліджень сфери потреб, намірів і будови дій розумово відсталих дітей, пояснює конкретність їхнього мислення, невмінням абстрагувати і узагальнювати, уповільненістю і відсталістю

афективної сфери. К. Левін зазначає що, конкретність мислення розумово відсталої дитини означає, що кожен предмет і кожне явище отримують для неї своє особливе значення. Мислення розумово відсталої дитини неправомірно розглядати у відриві від сфери його потреб, інтересів, спрямованості. Але виводити слабкість мислення з афективної сфери, вважати афективну відсталість причиною конкретності мислення, неправомірно. Оскільки мислення дитини не можна розглядати як вроджену здатність, оскільки цей процес виникає і в нормі, і в патології - за життя дитини, тому, слід шукати причини його своєрідності і його недоліків у самому індивідуальному розвитку мислення дитини. Нажаль, динамічна теорія розумової відсталості К. Левіна, хоч і зіграла певну роль у розумінні цього явища, але не пояснила його.

Значно продуктивніше виявилися уявлення Виготського про ядерні ознаки розумової відсталості, обумовлені неповноцінністю мозку. Цими ядерними ознаками є, слабкість замикальних функції кори, інертність і слабкість нервових процесів. Це ускладнює формування узагальнень, але зовсім не робить принципово неможливим таке формування.

Мислення учнів допоміжних шкіл мають особливі властивості. До них, зокрема, відноситься непослідовність мислення. Особливо «яскраво» ця риса виражена у тих розумово відсталих дітей, яким властива швидка стомлюваність. Почавши правильно вирішувати завдання, вони нерідко «збиваються з правильного шляху» через випадкову помилку або випадкове відволікання уваги. Такі діти, непогано приготувавши домашнє завдання, при відповіді можуть втратити нитку роздуму і заговорити про що-небудь, що не має відношення до справи.

В інших випадках порушення логіки суджень виникають через надмірну тугоподвижність, в'язкість інтелектуальних процесів, схильність застрягати на одних і тих же деталях, деталях.

І. М. Соловйов, який досліджував мислення розумово відсталих дітей при вирішенні арифметичних завдань, виявив у них тенденцію до стереотипного мислення. Ця тенденція проявлялася в тому, що кожна нову задачу діти

намагаються вирішувати за аналогією з попередніми. При подібній «в'язкості» мислення також неминучі нелогічні скачки, переходи від одного до іншого. Надовго затримавшись думкою на безлічі деталей, дитина все ж таки змушена перейти до наступного судження. Це відбувається у вигляді стрибка, потім дитина знову грузне в деталях, подробицях. Така непослідовність через інертність часто спостерігається у олігофренів, але найрізкіше виступає у дітей хворих на епілепсію та частково у перенесли енцефаліт.

Особливі труднощі виникають у вчителя у зв'язку з тим, що розумово відсталі діти не вміють користуватися, у разі необхідності, вже засвоєними розумовими діями. Природа цього дефекту вивчена менше, ніж він того заслуговує. Ж. І. Шиф відзначає, що після ознайомлення із завданням, учні іноді відразу ж приймаються вирішувати завдання, що поставили перед ними, не думаючи про те що. випереджають дії. Нові завдання не викликають у розумово відсталих дітей спробів попередньо уявити собі хід рішення.

Розумово відсталі діти часто не обдумують своїх дій, не передбачають їх результат. Цей недолік тісно пов'язаний з ослабленою регулюючою функцією мислення і так званою, некритичністю мислення. Некритичність мислення - невміння зіставити свої думки і дії з вимогами об'єктивної реальності. Деяким розумово відсталим дітям притаманна впевненість в правильності своїх, припущень. Вони рідко помічають свої помилки. розумово відсталі діти навіть не припускають, думки що їх дії можуть бути помилковими. Зазначена особливість мислення більшою чи меншою мірою властива багатьом розумово відсталим дітям.

Отже, у розумово відсталих учнів, всі операції недостатньо сформовані і мають своєрідні риси. Відмінною рисою мислення розумово відсталих є некритичність, неможливість самостійно оцінити свою роботу. В результаті порушення функції мовлення спостерігаються різні види розладів письма, труднощі оволодіння технікою читання, знижена потреба в мовному спілкуванні. У розумово відсталих дітей більше, ніж у їх нормальних однолітків, виражені недоліки уваги: мала стабільність, труднощі розподілу уваги,

уповільнене переключення. Знижена активність всієї діяльності. Всі зазначені особливості психічної діяльності розумово відсталих дітей носять стійкий характер, оскільки вони є результатом органічних уражень на різних етапах розвитку (генетичні, внутрішньоутробні, під час пологів, постнатальні). Хоча розумова відсталість розглядається як явище необоротне, це не означає, що воно не піддається корекції. Науковці відзначають позитивну динаміку в розвитку розумово відсталих дітей при правильно організованому педагогічному впливі в умовах спеціальних закладів.

Список літератури:

1. Синьов В. М. Психологія розумово відсталої дитини. Підручник./ В.М.Синьов, М. П.Матвеева, О. П. Хохліна – К.: Знання, 2008. – С. 217.
2. Стадненко Н. М. Особенности мышления учащихся вспомогательной школы. / Н. М. Стадненко – К.: Радянська школа, 1980. - 141 с.
3. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / За ред. академіка В.І.Бондаря. – Луганськ: Альма-матер, 2003. – 436 с.
4. Теорія і практика олігофренопедагогіки: збірник наукових праць / За редакцією В. В. Золотоверх– К.:Науковий світ, 2007. – 230с.
5. Особенности умственного развития учащихся в вспомогательной школе / Под редакцией Ж. И. Шиф М.: Просвещения, 1965. – С. 129 – 217.

Міжнародна науково-практична конференція
«Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки
на розвиток практики в Україні»
23-24 лютого 2018 р.

ВИМОГИ ДО ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

РЕКВІЗИТИ ДЛЯ СПЛАТИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ВНЕСКУ

Мета конференції – пошук рішень з актуальних проблем сучасної педагогічної та психологічної наук, встановлення контактів між вченими різних країн, обмін науковими результатами і дослідницьким досвідом. Запрошуємо Вас взяти участь у міжнародній науково-практичній конференції вчених, аспірантів та студентів та представників освітянської спільноти.

Основні напрямки конференції:

1. Загальна психологія та психологія особистості.
2. Психолого-педагогічні проблеми в освіті (загальної психології, вікової та педагогічної психології та ін.).
3. Педагогічна та корекційна психологія.
4. Соціально-психологічні проблеми організації та управління.
5. Соціальна і юридична психологія.
6. Психологічні аспекти міжетнічних і міжкультурних відносин.
7. Загальна педагогіка.
8. Філософія сучасної освіти. Сучасні педагогічні технології та методики.
9. Сучасні психологічні та педагогічні методи викладання.
10. Психологія соціальних комунікацій, міжгрупових відносин, медіа-психологія.
11. Перехід до багаторівневої вищої освіти: проблеми і перспективи.
12. Управління системою вищої освіти в умовах модернізації. Системи оцінювання.

Офіційні мови конференції: українська, російська, англійська.

Конференція проводиться в заочній формі.

ПОРЯДОК НАДАННЯ МАТЕРІАЛІВ

Заповніть On-line форму заявки для участі в конференції за допомогою посилання:

On-line заявка на участь у конференції

Надійшліть на електронну скриньку Оргкомітету events@pedagogyviv.org.ua наступні матеріали:

1. Тези доповіді;
2. Відскановану квитанцію про сплату організаційного внеску.

ОСТАННІЙ ТЕРМІН ПОДАЧІ МАТЕРІАЛІВ НА УЧАСТЬ У КОНФЕРЕНЦІЇ

20 лютого 2018 р. (включно)

Увага!

1. Назви файлів мають бути підписані українською мовою відповідно до прізвища та ініціалів учасника конференції та мають містити позначення наприкінці, наприклад:

Лотимо М.Ю._Квитанція / Лотимо М.Ю._Тези

2. Після отримання матеріалів, Оргкомітет протягом двох днів відправляє на адресу учасника лист-підтвердження. Прохання учасникам, які не отримали підтвердження, продублювати листа ще раз.

3. З метою відшкодування організаційних, видавничих, поліграфічних витрат та витрат з пересилання збірника матеріалів авторам, необхідно сплатити організаційний внесок у розмірі **130 грн.** за одну публікацію. Кількість публікацій від одного автора не обмежується.

Друкований збірник тез буде надісланий учасникам заходу на поштову адресу, вказану у заявці.

БАНКІВСЬКИ РЕКВІЗИТИ ДЛЯ СПЛАТИ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ВНЕСКУ:

Банк	одержувача:	АТ	"УкрСиббанк"
Рахунок	одержувача:		26250007297557
ОКПО:			3378113487
МФО	банка	одержувача:	351005
П.І.Б.:	Богаченко	Наталя	Юріївна
Призначення платежу: поповнення рахунку Богаченко Н. Ю. від ПІБ			

Оплату організаційного внеску можна зробити у відділенні будь-якого банку в Україні або через Інтернет у разі наявності у Вас електронного доступу до Ваших банківських рахунків.

До уваги учасників з інших країн: щодо питань оплати звертайтеся, будь ласка, до оргкомітету.

ВИМОГИ ДО ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ:

Обсяг – до 5 стор. формату А-4 у текстовому редакторі Microsoft Word for Windows 6.0, 7.0, 97, 2000, 2003, 2007 у вигляді файла з розширенням *.doc; шрифт – Times New Roman, розмір – 14, 1,5 міжрядковий інтервал; абз. відступ – 10 мм; поля – 20 мм.

Послідовність розміщення матеріалів у тезах доповіді: прізвище та ініціали автора(ів) (шрифт – напівжирний); вчене звання, науковий ступінь (у разі наявності), посада, навчальний заклад, місце роботи у разі закінчення навчання; місто, в якому його розташовано, держава (шрифт – курсив); назва статті (великі літери, шрифт – напівжирний); текст.

ПРИКЛАД ОФОРМЛЕННЯ ТЕЗ:

Лотимо М. Ю.
*кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри загальної педагогіки*
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ

Текст тез

- Використана література (без повторів) оформлюється в кінці тексту під назвою **Список літератури**: У тексті виноска позначаються квадратними дужками із вказівкою в них порядкового номера джерела за списком та через кому – номера сторінки (сторінок), наприклад: [5, с. 115].

***